

З використанням дистанційного навчання в умовах створення загальноєвропейського простору вищої освіти намічається перехід від «системи, що орієнтована на викладача» до «системи, що орієнтована на студента». Роль викладача у такій системі - це надання допомоги студенту в процесі самостійного навчання.

Перехід до дистанційного процесу навчання й отримання освіти з використанням безмежних можливостей сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та комп'ютерних мультимедійних засобів - стратегічно виправданий шлях створення умов для якісної та масово доступної освіти, прискорення розвитку суспільства, створення умов відкритості роботи урядових інституцій, держави в цілому і, як кінцевий результат, поліпшення економічної ситуації країни.

Література:

1. *Методи та принципи дистанційного навчання // Матеріали семінару, проведеного Радою Міжнародних наукових досліджень та обмінів. - Київ, 1999.*
2. В. Хассон. Е. Вотерман *Критерії якості дистанційної освіти // Вища школа. - К, 2004.*
3. Андреев А.А. *К вопросу об определении понятий «дистанционное обучение» // Открытое образование. - М, 1998. № 4.*
4. Густырь А. В. *К определению терминологического стандарта открытого и дистанционного образования // Проблемы нормативно-правового обеспечения открытого образования. - М., 2001.*
5. С. А. Мазаракі. *Навчання і виховання - органічно-єдиний процес // Вища школа, - К., 2004. - № 5-6.*
6. А. Л. Назаренко, В. А. Дугарцыренова. *Дистанционное обучение иностранным языкам: принципы, преимущества и проблемы // Вестник МГУ. Сер. 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. - М., 2005. - № 1.*

УДК 378:004.9

А.О. ЯРОШЕНКО

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СУЧАСНІЙ ВИЩІЙ ШКОЛІ

Анотація. В статті аналізується процес впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в сучасній вищій школі. Дано обґрунтування того, що тільки спільний творчий процес викладача і студента в оволодінні інформаційно-освітнього простору може забезпечити розуміння його цілості.

Ключові слова: комунікація, інформаційно-комунікаційні технології інформаційні комунікаційні засоби, інформаційно-комунікаційне забезпечення.

Аннотация. В статье анализируются процессы внедрения информационно-коммуникационных технологий в современной высшей школе. Обосновывается, что только совместный творческий процесс преподавателя и студента в освоении информационно-образовательного пространства может полностью обеспечить понимание обеими участниками его целостности.

Ключевые слова: коммуникация, информационно-коммуникационные технологии, информационные коммуникационные средства, информационно-коммуникационное обеспечение.

Annotation. Peculiarities of information technologies introduction into educational process of modern Higher School are analyzed in the given issue. It is founded that only collaboration between teacher and student in mastering information educational scope enables both participants in full measure to realize its integrity.

Keywords: communication, of informatively communications technologies, informative of communications facilities, of informatively communication providing.

Однією з особливостей соціумів перехідного типу, в тому числі й українського, вважається значний комунікативний потенціал, актуалізація якого може посприяти успішному розв'язанню багатьох проблем, які накопичувалися в умовах тоталітаризму десятиліттями. Про це багато вже сказано і написано. Так, на думку відомих дослідників транзитивних соціумів Ю.Габермаса, М.Лумана і їхніх послідовників, основою соціальної структури посттоталітаризму, є безпосередня комунікація суб'єктів, що й відрізняє перехідні системи (суспільства постмодерну) від традиційних, структурованих соціумів (суспільства модерну), де така комунікація опосередковується інституційно і структурно [див./ 1, с.62-67; 2, с.83-112].

Метою статті є аналіз особливостей впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в сучасній вищій школі.

Комунікація - дуже складне, багатогранне явище, що має універсальний характер, оскільки впливає на сферу виробничої діяльності, стереотипи мислення, соціальну поведінку тощо. Наше суспільство протягом багатьох років мало характер принципово антикомунікаційний. Воно будувалося згідно з принципами раціонально діючої машини, де кожному призначалася роль гвинтика, замінити який на інший було зовсім не важко, головне, щоб працювала машина в цілому. Навпаки, в суспільстві, побудованому на принципах комунікації, людина є головною фігурою у продукуванні та використанні інформації. Таке суспільство є не механічною, а гнучкою системою різноманітних і багатомірних комунікативних структур. Очевидно, що цінність людської особистості в цьому суспільстві значно вирастає і тим вона вища, чим людина багатша духовно й інтелектуально.

У науковій літературі, як українській, так і зарубіжній, дається велика кількість визначень поняття "комунікація", що позначає феномен, який перебуває у фокусі вивчення процесів як у сфері фундаментальних, так і соціальних наук. Причини інтегративної природи теорії спілкування в Міжнародній енциклопедії комунікації пояснюються тим фактом, що коріння ряду головних проблем сучасної комунікаційної революції сягає глибини століть. І справді, системно-інформаційні зв'язки становлять основу соціальності людства, забезпечуючи створення, збереження та історичну трансляцію для майбутніх поколінь соціокультурних цінностей і традицій.

Також слід зазначити, що комунікація є доконечним елементом демократичного інформаційного суспільства завдяки можливості побудови взаємного зв'язку між народом і владою. Інформаційна демократія передбачає вільний обмін інформацією, що є основою широкого залучення громадськості до політичних процесів.

Освіта і виховання як форми соціальної діяльності індивідів з розширення їхніх знань, кваліфікацій, досягнення вищих досягнень соціуму в галузі науки, культури, мистецтва-невід'ємна частина суспільного розвитку. Принципова соціальна значущість освіти пов'язана з тим, що її принципи лежать в основі кваліфікації, компетентності та соціального визнання. Без освіти і виховання важко собі уявити розкриття сутнісних сил людини, адже освіта за самою своєю суттю означає "освічувати самого себе" [5, с.43].

Які б не були межі зростання телекомунікацій і електронної технології, вони поки що далеко за горизонтом. Немає меж у споживанні інформації, зростанні культури і розвитку людського розуму [див.: 6, с.372-373].

Справді, одним зі видів віртуальної реальності є телевіртуальна, сформована за допомогою електронних засобів. Вона не ізоморфна стосовно "емпіричної реальності", бо є інтерпретацією процесів, які відбуваються в реальному світі.

Але сама ця інтерпретація стає частиною світу: телеекран, увійшовши до нашого життя, починає активно впливати на неї.

Цей вплив не завжди позитивний. Стандартизація мислення, поширення катастрофічно руйнівної інформації, що дезорганізує суспільство, низькопробність розважальних програм - усе це плететься сьогодні з екранів телевізорів. Р.Шредер, аналізуючи соціальні наслідки трансформації інформаційних технологій, дійшов висновку, що комп'ютерні освітні та розважальні програми недостатньою мірою зорієнтовані на творення користувачами власних віртуальних світів. Вважаючи, що віртуальним технологіям не підходить статус "рятівників культури", він співвідносить віртуальну реальність з академічним постмодернізмом, який, "прагнучи запламувати і природу, і культуру", характеризує світ як нереальне "дивне місце" [8, с.1795-1796].

Інтеграційний потенціал комп'ютеризації (всього науково-технічного прогресу) може бути поєднаний з широким соціокультурним і філософським підходом до дійсності. Вже зараз починається справжнє виявлення ролі "позалогічних компонентів у природничонауковій і математичній творчості... одночасно зі "зворотним процесом" математизації в гуманітарній сфері... Це зближення методів, які використовуються в обох сферах духовної діяльності, веде до зростання взаєморозуміння "двох культур", але не порушує їх специфіки, відмінності в об'єктах і меті, творчо розвивається в кожній з них".

Усі згадані вище процеси, пов'язані зі становленням глобального комунікаційного простору, настільки сильно впливають на всю систему життя людини, що знову змушують задуматися над перспективами її розвитку. Проблема аналізу стану освіти, співвідношення її структурних елементів, виділення її провідних компонентів набуває особливого значення в ситуації, коли під впливом науково-технічного поступу відбуваються істотні зміни в системі комунікації не тільки між окремими людьми, а й освіти в цілому.

Це заставляє ряд дослідників осмислювати науку і створену з її допомогою систему комунікації, в яку виявилися втягнутими елементи освіти, як домінуючий чинник сучасної цивілізації. Знову поширюються антисціентистські настрої, і, як крайність, виникають міркування про занепад освіти і перехід людської цивілізації до позаосвітньої стадії розвитку.

Складається ситуація, коли швидкий прогрес у сфері інформатизації поглиблює інформаційну нерівність, і в цьому полягає одна з серйозних труднощів, оскільки проблема інформаційної нерівності (в контексті інформатизації суспільства) в сучасній українській літературі поки не дістала належного віддзеркалення, хоча й обговорюється широким колом фахівців.

Ступінь інформованості має вирішальне значення в навчально-виховному процесі у вищих навчальних закладах. Для забезпечення високого рівня розвитку освітня процесу вимагається мати інформаційну перевагу, тобто одержувати правильні й точні дані, що дозволяють виробляти випереджаючі рішення, іншими словами, інформаційна перевага передбачає забезпеченість освіти якомога більш повною, точною, достовірною та своєчасною інформацією, що дає переваги у конкурентній боротьбі.

Говорячи про використання інформаційних комунікаційних технологій у вищих навчальних закладах, варто зупинитися на проблемах, які пов'язані з ефективністю, вартістю та доступністю.

Ефективність навчання за допомогою інформаційних комунікаційних теорій залежить від того, як і з якою метою вони використовуються. Подібно до інших інструментів навчання, інформаційно-комунікаційні технології не можна використовувати як універсальну відмичку де завгодно, хоча вони значно розширили доступ до базової освіти. Підвищення якості навчання через вплив освітніх радіо- та телепередач залишається ще не дослідженим, але воно, безперечно, заповнює відповідну нішу, будучи тут ефективним. Набагато більш ефективним є дистанційне навчання, що використовує сучасні електронні засоби.

Досить проблемним питанням є *вартість інформаційних комунікаційних засобів*, які використовуються в процесі навчання. Існує твердження, що навчальні телепередачі дешевші, ніж комп'ютерне чи on-line-навчання [див.: 4]. Проте категоричні оцінки в даному випадку досить сумнівні через недостатню кількість даних, але саме життя показує, що майбутнє дистанційної освіти - за комп'ютерними формами комунікації.

Досить вагомим проблемним питанням є наявність *доступу до інформаційних комунікаційних засобів освіти*. Враховуючи значні відмінності в доступі до інформаційних комунікаційних технологій між країнами та між різними групами всередині країн, існує серйозне побоювання, що через освіту вони будуть розширювати й поглиблювати існуючі розбіжності за економічними, соціальними, культурними, географічними критеріями. В ідеалі стрімкий розвиток інформаційних комунікаційних засобів повинен би забезпечити рівні можливості в освіті, та не можна не враховувати впливу багатьох додаткових чинників і того, що реальний доступ різних категорій осіб як користувачів або виробників опосередковується їхніми ресурсами. Звідси випливає, що початкові відмінності часто репродукуються та поглиблюються [див.: 4].

Інфраструктура освітніх технологій країни значною мірою залежить від інфраструктури національних телекомунікацій і засобів масової інформації. Життєздатність інформаційних комунікаційних технологій, зорієнтованих на розширення можливостей сучасної системи освіти, має чотири компоненти: соціальну, політичну, технологічну та економічну.

Спроби покращити та модернізувати освіту через інформаційні комунікаційні засоби вимагають чіткого визначення її перспектив, а також потенційних можливостей самих цих засобів, які постійно вдосконалюються. З огляду на це, планування розвитку інформаційно-комунікаційного забезпечення системи освіти передбачає: а) виважений аналіз поточного стану справ у системі освіти; б) специфікацію цілей освіти на різних рівнях навчання; в) моделювання процесів використання інформаційних комунікаційних систем; г) апробація моделей в різних можливих ситуаціях і контекстах; д) специфікація існуючих джерел фінансування та розвиток стратегій використання виробничих фінансових ресурсів для підтримки інформаційних комунікаційних інновацій.

Враховуючи те, що багато новаторських інформаційних комунікаційних теорій-проектів, які зорієнтовані на покращення стану справ у системі сучасної освіти, для своєї реалізації вимагають підтримки держави, нарізла потреба розробити відповідні нормативно-правові акти, які законодавчо забезпечили б удосконалення процесу впровадження новітніх інформаційних комунікаційних технологій у практику, ставши реальним поштовхом до прискореного розвитку електронної

освіти та нових інформаційних засобів навчання. Новітні педагогічні досягнення знайдуть свого «споживача» не тільки завдяки підвищенню рівня інформатизації в країні, а й за допомогою вдосконалення відповідної нормативно-правової бази.

Нові інформаційні засоби є більш ефективними в отриманні та сприйнятті нового знання, зручнішими у користуванні, простішими у спілкуванні, тому зрозуміло, що їхня роль усе більше і більше зростатиме.

В системі показників розвитку інформаційного суспільства велике значення має розвиток інформаційно-комунікаційних засобів у галузі освіти. Кількість показників, які визначають рівень досягнень у цій галузі, достатньо велика і включає: забезпеченість освіти і науки технічними засобами (наприклад, кількість комп'ютерів на одного учня, відсоток навчальних закладів і бібліотек, які мають доступ до мережі Інтернет і т.ін); використання інформаційних технологій (відсоток учнів і відвідувачів бібліотек, які використовують Інтернет у процесі навчання тощо); інтенсивність цього використання (середня кількість годин, які проводить учень за комп'ютером у мережі Інтернет на тиждень або в місяць); якість ліній доступу, а також можливості доступу до спеціалізованих освітніх мереж.

Особливістю цієї системи показників є зосередження уваги на можливості та якості доступу до освітніх мереж. Але не менш важливим показником є швидкість надання послуг. Індикатором поширення інформаційно-комунікаційних інновацій в освіті є зростання частки викладачів, які використовують інформаційні технології (особливо Інтернет) для навчання дисциплінам, які не пов'язані з інформатикою, намагаються повною мірою використовувати інформаційно-комунікаційні технології в системі відкритої та дистанційної освіти.

Відкрите і дистанційне навчання можна визначити як один із способів актуалізації освітнього потенціалу, що характеризується віддаленістю викладача й учня в часі та просторі. Тобто це навчання, що здійснюється через навчальний заклад за допомогою використання різноманітних медіа-засобів, комунікацій, які дозволяють учням і кураторам взаємодіяти, незважаючи на відстань, спілкуватися тет-а-тет, перебуваючи при цьому в системі спеціалізованого управління навчально-виховним процесом. Змішане навчання також є різновидом навчання, що поєднують традиційну шкільну практику з аспектами електронного навчання.

Засоби інформаційно-комунікаційних технологій забезпечують учням доступ до принципово нових джерел інформації, підвищують ефективність навчання та самостійної роботи, дають унікальні можливості для спілкування й творчості, вдосконалення професійних навичок. Засоби інформаційно-комунікаційних технологій надають викладачам, які працюють у системі відкритої освіти, набагато ширші, ніж раніше можливості оперативно оновлювати зміст навчання і проектувати повчальне середовище відповідно до появи нових знань і технологій. Інформаційні технології звільняють викладача від неминучих у традиційному навчанні рутинних видів діяльності.

Інформаційні комунікаційні теорії значно полегшують процес оволодіння новітніми знаннями, і це надає країнам, які розвиваються, гарні можливості для вдосконалення освітніх програм, розширення діапазону можливостей для громадян найбідніших країн світу, що лише долучаються до сучасних технологій. Нові комунікаційні технології - це найпростіша, найдоступніша можливість отримати доступ до знань, що тривалий час було практично неможливим.

Актуалізація освітнього потенціалу інформаційно-комунікаційних технологій неможлива без відповідної підготовки вчителя, викладача. Вона передбачає теоретичну підготовку та практичне оволодіння засобами інформаційно-комунікаційних технологій, що значно розширюють можливості самовдосконалення в процесі педагогічної діяльності. При цьому не варто забувати, що ці засоби є лиш інструментом розв'язання проблем, їх використання не повинно перетворюватися на самоціль.

Вимоги до педагога, який використовує засоби інформаційно-комунікаційних технологій в освітній діяльності, поєднують у собі традиційні настанови і специфічні критерії, за якими оцінюється його здатність успішно використовувати інформаційні технології в своїй освітній діяльності. Це передусім такі традиційні вимоги, як: організаторські (що включають і здатність до самоорганізації); дидактичні (конкретні педагогічні вміння та навички, доступний, ясний, виразний, переконливий і послідовний виклад навчального матеріалу; стимулювання розвитку пізнавальних інтересів і духовних потреб учнів); перцептивні (вміння проникати в духовний світ учнів, об'єктивно оцінювати їх емоційний стан, виявити особливості психіки); комунікативні (налагодження педагогічно коректних стосунків з дітьми та їхніми батьками, колегами, керівниками освітньої установи); сугестивні (здатність емоційно-вольового впливу); дослідницькі (вміння пізнавати і об'єктивно оцінювати педагогічні ситуації); науково-пізнавальні (постійне оновлення наукових знань у своїй галузі).

Використання сучасних засобів інформатизації, тим більше реалізації відкритого віртуального навчального процесу, що повністю ґрунтується на використанні засобів інформаційно-комунікаційних технологій без очного контакту педагога з учнем, значно трансформує подібні вимоги. Так, наприклад, важко уявити собі, як у процесі комп'ютеризованого віртуального семінару чи консультації, що здійснюється через електронну пошту, можна проявити сугестивні чи перцептивні здібності. Педагогу стає не потрібно також і традиційна педагогічна техніка, особливо невербальні засоби спілкування (експресивно-виразні рухи - поза, жест, міміка, рукописання, дотик, дистанція, інтонація, гучність, тембр, пауза, сміх і т.д.), хоча сучасні технології готові надати й такі можливості.

На підставі вищесказаного можна вести мову про статус проекту Стратегії як конструктивного, консолідуючого документу, в якому визначити шлях України до інформаційного суспільства. "Національна стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні" - це документ, який повинен стати концептуальною основою для розробки відповідного "Плану дій" зі статусом державної програми, що забезпечуватиме його практичну реалізацію.

У міжнародному контексті ефективна імплементація Стратегії покликана забезпечити виконання Цілей Розвитку Тисячоліття ООН (1990-2015 рр.) та прийнятих на першому етапі Всесвітнього саміту з питань Інформаційного Суспільства документів - "Декларації принципів" та "Плану Дій".

Характеристики стану й динаміки розвитку інформаційно-комунікаційних технологій постають сьогодні в якості центральних індикаторів конкурентоспроможності та розвитку країни. Понад те, аналіз наукової літератури останнього двадцятиріччя переконливо показує, що тільки фактор ідентифікаційно-технологічних змін забезпечує сталий розвиток країни [див.: 7, с.124].

Питома вага впровадження та використання інформаційно-комунікаційних технологій в усіх сферах нашого суспільства (з урахуванням світових тенденцій) є недостатньою для того, щоб Україна посіла гідне місце в світі, адекватне її потенціалу та можливостям. Окремі фахівці констатують, що "сьогодні виконання національної програми інформатизації втратило інтелектуальну складову і звелось переважно до впровадження систем зв'язку і автоматизації деяких адміністративних органів" [3, с.29-32], інші вказують на необхідність подолання стихійного розвитку інформаційних процесів і важливість інтеграції України до Європейського Союзу, а також питання утворення свого електронного простору [див.: 3, с.133].

Отже, однією з основних перешкод на шляху побудови інформаційного суспільства в Україні є неузгодженість норм національного законодавства, а також численні розбіжності з нормами міжнародного права. Тому вдосконалення нормативно-правової бази існування інформаційного суспільства в Україні вкрай необхідне. Воно дозволить урегулювати нормативні аспекти впровадження та використання інформаційних комунікаційних теорій, продукування та поширення електронної інформації, створення та використання національних інформаційних ресурсів, розвитку телекомунікацій, створення системи стандартизації у сфері інформаційних комунікаційних теорій, забезпечення інформаційної безпеки тощо.

Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій потребує подальшого дослідження, оскільки є одним із найважливіших чинників як суспільства загалом, так і освіти, зокрема. Звичайно, його не можна вважати єдиним, але характеристики стану й динаміки саме цієї сфери постають сьогодні в якості центральних індикаторів конкурентоспроможності та розвиненості країни.

Література

1. Березовець Л.В. *Розвиток соціального капіталу //Інформаційне суспільство. Шлях України //Бібліотека інформаційного суспільства. - К.: «Відродження» та ПРООН, 2004. - С. 62-67.*
2. Вартанова Е.Л. *Северная модель: государство всеобщего благоденствия? //Национальные модели информационного общества /Отв. ред. и сост. Е.Л. Вартанова, науч. ред. Н. В.Ткачева. - М.: ИКАР, 2004 - 412 с.*
3. Згуровський М.З., *Вступ до комп'ютерних інформаційних технологій: Навч. посібник для студ. екон. спец, вищих навч. закл. /М.З. Згуровський, 1.1.Коваленко, В.М. Михайленко. - К.: Видавництво Європейського ун-ту, 2006. - 265 с.*
4. *Інформаційне суспільство. Шлях України. - Київ, 2004. Бібліотека інформаційного суспільства. - 289 с.*
5. *Культура, культурологія и образование (материалы "Круглого стола") //Вопросы философии. - М., 1997. - №2. - С. 5-33.*
6. Мартин Дж. *Телематическое общество. Вызов ближайшего будущего //Новая технократическая волна на Западе. - М, 1986. - С.372-373.*
7. Сікорський П.І. *Кредитно-модульна технологія навчання. - К.: Вид ео Європейського ун-ту, 2006. - 126 с.*
8. *Governance for Quality of Education. Budapest, 6-9 April 2000: Conference Proceedings. - Budapest: Open Society Institute, 2001. - 350 p.*